

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDA- TIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1802. De stad Gent richtte een wedstrijd in voor het vervaardigen van een borstbeeld van Jan van Eyck. De prijs werd in de wacht gesleept door de Brugse beeldhouwer J.R. Calloigne. Jozef Inghels ging hiermee niet akkoord en wees er op dat de winnaar zich niet gebaseerd had op het vooropgestelde model in de publikaties van Bullart (1682) en Foppens (1739), die teruggaan op de voorstelling op het gestolen paneel (263). Daarentegen noemt H. Füseli, *Writings on Art*, de Deïsis van het retabel de gelijke van da Vinci's koppen in afronding, kracht of heerlijkheid en zij bezitten een positiever kleurelement.

1803 (vóór). In de bibliotheek van de stad Gent (oude kerk der voormalige Baudeloo-abdij) stonden een reeks borstbeelden van belangrijke Vlamingen. Het portret van Jan van Eyck uit deze serie is inmiddels verloren geraakt (264). Een algemene indruk van de bibliotheek kennen we door de aquarel van Augustinus van den Eynde (265).

1805. F.W. Schlegel, *Gemäldebeschreibungen aus Paris und den Niederlanden*, prijst vooral de starheid, de Egyptische grootsheid der Deïsis van het Lam Gods, strak en streng schijnt het uit eeuwen te stammen... een onbegrijpelijk monument uit een ver verleden, nog strenger en grootser.

1808. Generaal Belliard stuurde de kopie van Michiel Coxie (cfr. 1557-9) naar Brussel, waar het met uitzondering van de Deïsis te koop werd gesteld bij Dansaert-Engels en daarna bij Nuens-Latour. De Madonna en Johannes de Doper werden reeds vóór 1820 te München bewaard (noot 1).

1815-1816. Op 22 september worden de 4 middenpanelen uit het Louvre verwijderd. Op 6 oktober worden ze verdeeld in de verdeelplaats om ze terug te sturen naar hun oorspronkelijke plaats. Vijfentwintig dagen later verlaten ze Parijs en op 20 november komen ze toe te Brussel, waar ze op 28 november tentoon worden gesteld in het Brussels Museum. Op 3 december wordt de opdracht gegeven om de panelen over te brengen naar Gent, waar ze op 23 december arriveren. Ze worden ondergebracht in de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Op 3 april geeft de commissaris-generaal opdracht om ze over te brengen naar de hoofdkerk en op 2 mei keurt de Gouverneur van Oost-Vlaanderen deze opdracht goed. Op 8 mei beklagt de burgemeester zich in een brief dat deze schilderijen zich nog steeds in de academie bevinden en vraagt om ze over te brengen naar de kathedraal. Na

20 mei worden de panelen eindelijk op het altaar geplaatst doch zonder zijluiken (noten 6b & 260). W. Goethe, *Kunst und alterthum am Rhein und Mayn* (1816) prijst bij van Eyck vooral de realistische stofuitdrukking, de scherpe waarneming, het openwerken van de gesloten gouden achtergrond door een landschap in perspectief met oneindig veel architectonische motieven en de symmetrische compositie.

1816, december 19. In het Gentse Rijksarchief, bundel St.-Baafskathedraal, lezen we “Ontvangen van mynheer L.J. Van Nieuwenhuysse dry duyzend gulden courant, tot voldoening van zes stuks schilderyen aen hem afgeleverd, Gent 19 december 1816”. De Brusselse antiquair L.J. Van Nieuwenhuysse bevestigde in een publieke brief dat het hier ging om de verkoop van de zijluiken - met uitzondering van de Adam- en Evapanelen - en deze brief werd gepubliceerd in *L'indépendance Belge*, nr. 324, 19 november 1848. Deze zijluiken werden aan hem verkocht door de Franse vicaris-generaal van de kathedraal mgr. Le Surre en de deken van de hoofdkerk E.H. Devolder (266). Deze twee laatsten werden in augustus 1819 gedagvaardigd voor onwettige verkoop, aangeklaagd door de stad Gent. Op het proces verklaarden ze dat zij enkel door de bisschop ondervraagd en veroordeeld worden. De uitspraak van de jury was dat de stad geen enkel recht op het Lam Gods kon doen gelden, dit berustte volgens het vonnis bij de provincies Oost- en West-Vlaanderen, die toen samen het bisdom Gent vormden. Op 7 juli 1817 hadden beide beschuldigten als antwoord op een brief van de gouverneur van Oost-Vlaanderen gedateerd 3 juli 1817 geantwoord dat de middenpanelen een grote waarde hadden, doch dat de zijluiken enkel één functie hadden, nl. de 4 grote panelen te beschermen en om die reden hadden de Fransen ze zelfs niet meegenomen. Reeds 22 jaar stonden ze in de kathedraal als overbodige voorwerpen (267). In een brief van 14 juli 1817 voegde Le Surre hierbij aan toe dat het toch maar een paar kleine panelen waren, die in slechte staat stonden en zonder enige waarde waren. De inkomsten van de verkoop kwamen ten goede voor de kathedraal. Alvorens er een tweede proces kon komen was deken Devolder reeds overleden en mgr. Le Surre teruggekeerd naar zijn geboorteland.

1817. De verkoop van de panelen had te Gent enige opschudding teweeggebracht (cfr. 258, 152c, 152a), wat een herwaardering van het retabel met zich meebracht. Op 1 januari 1817 verzocht een politie-officier om de panelen af te staan aan de kerk. Van Nieuwenhuysse verklaarde dat hij de luiken op 30 december 1816 geleverd had aan dhr. Francken te Lokeren. Dit was een leugentje voor bestwil. Michiels verklaarde in een brief, gepubliceerd in *L'Indépendance Belge*, nr 324, 19 november 1848, dat “de transactie gedaan was. De panèlen werden enkele dagen geëxposeerd in het Hotel

van Vlaanderen te Gent, daarna werden ze overgebracht naar het hof, waar ze enige tijd verbleven, daar ik (Michiels) twee kopieën maakte naar de portretten van Jan en Hubert”. De zijluiken werden pas in de loop van 1817 verkocht voor 60.000 gulden aan de verzamelaar Solly te Aix-la-Chapelle, die ze in 1821 voor 246.000 thalers verkocht aan Friederich Willem II, koning van Pruisen, die ze op zijn beurt legateerde aan het museum te Berlijn.

1818-1819. De in Gent gebleven panelen werden gerestaureerd door Bourdeau (268). Van Duyse (269) meent dat enkel de Adam- en Evapanelen gereinigd werden.

1820. In het Gents salon werd een schilderij van de hofschilder Jozef Frans Ducq tentoongesteld met als onderwerp “Antonello da Messina wordt in het atelier van Jan van Eyck geïntroduceerd”. Dit verbrande schilderij kennen we door een gravure van C. Normand, en die diende als illustratie van Lieven De Bast’s overdruk uit *Messenger des Sciences et des Arts*, Gent 1824 : *Notice historique sur Antonelle de Messine*.

1820 (omstreeks). Een beeld van Jan van Eyck door de prijswinnaar Calloigne (cfr. 1802) werd opgesteld in de van Eyck-zaal van het museum der academie in de Poortersloge te Brugge. In 1855 werd het beeld opgesteld op de Jan van Eyckplaats, waar het op 28 juli 1856 ingehuldigd werd door koning Leopold I. Na verschillende verplaatsingen wordt het thans bewaard op de Burg ter vervanging van het plaasteren model, dat er reeds vóór 1840 stond. Deze plaaster werd overgebracht naar de academie in de Bogaerdenschool, waar het nadien vernield werd (270). Omstreeks 1828 maakte F.J. de Hondt een medaille met beeldenaar Jan van Eyck, die teruggaat op het gezicht van dit Calloigne-standbeeld. Deze medaille werd geslagen met het oog op de uitblijvende onthulling van het standbeeld. Van deze penning bestaat er ook een variante van de revers met het wapenschild en opschrift *Académie de Bruges Exposition* (271).

1822, september 11. De in Gent gebleven panelen liepen schade op door brand (272). Het retabel werd ondergebracht in een aan de kerk palende woning.

1823. Rapport die de vergeelde vernis vaststelde der middenste panelen (noot 4). In hetzelfde jaar ontdekte men op de kaders van de buitenluiken te Berlijn het quatrijn (noot 1). Te Parijs waar gedurende een paar decennia ingevolge de spoliaties een fabuleuze concentratie van kunstwerken aanwezig was geweest verschenen er tal van kunsthistorische publikaties. In J.B.L.G. Seroux d’Agencourt’s *Histoire de l’art par les monuments*,

Parijs 1810-1823, vol. VI (1823) werd een gravure van Jan van Eyck in borstbeeld bijgevoegd, die gekopieerd was naar het vermeende portret van de Rechtvaardige Rechters (pl. CLXXII). Deze gravure werd eveneens opgenomen in de Italiaanse (1826-1830), de Engelse (1847) en de Duitse (z.d.) uitgaven. Niet altijd werd er teruggegrepen naar bekende zelfportretten, zoals we o.a. zien in Vasari's *Vitae* uitgegeven door L. Leclanche te Parijs in 1841-1842, vol. IX (1842), tegen blz. 341.

1824. Tijdens het Hollands bewind geraakten door de belangstelling der koningen, kunstenaars en ambachtslui betrokken met de iconografië der van Eyck's. In die optie vroeg de Nederlandse staat om de panelen van Adam en Eva te kunnen verwerven, wat enige opschudding teweeg bracht. Zelfs na de stichting van België ging vanuit Brussel heel wat belangstelling uit naar beroemde mannen. De onthullingen van standbeelden gingen telkens gepaard met een koninklijk bezoek : zo voor dat der van Eyck's te Brugge, te Maaseik en later te Gent. Ook te Luik en te Antwerpen vond men geldige redenen om de van Eyck's te eren (noot 254).

1824, Herfst. De restaurateur Boisserée stelt de schade vast van de vier middenpanelen (273). In het begin van september kwam de Berlijnse restaurateur Scuk naar Gent, waar hij getekende kopieën maakte van de drie bovenste middenpanelen in de kapittelzaal van de kathedraal. Eind 1824 keerde hij terug naar Berlijn. De aanvraag om te mogen kopieën maken door de ambassadeur van de Pruisische koning dateerde reeds van 20 februari 1823. Scuk toonde de calquen aan de directeur van het Berlijns museum G.F. Waagen, waarna hij eerst de kopie in olie van de Madonna maakte en hij beloofde dat hij later de andere kopieën zou vervaardigen (noot 6b).

1824-1825. Jozef Geirnaert vervaardigde een schilderij dat het ingebeelde bezoek van Albrecht Dürer aan het graf van Hubert van Eyck in de crypte van St.-Baafs voorstelt. Dit schilderij is slechts bekend door een lithografie in *Messenger des Sciences et des Arts*, 1824-1825, blz. 442.

NOTEN

- 263 a) *Salon de Gand 1802*; in Biekorf, nr. 71, 1970, blz 55; b) *E. De Busscher, J.R. Calloigne sculpteur-statuaire*, in : *Annales Société royale des Beaux-Arts et Littéraire de Gand*, XIII, 1873-77, blz. 430.
264. *A.G. Camus, Rapport d'un voyage fait à la fin de l'an X dans les départements nouvellement réunis*, Parijs, jg. XI, blz. 74.
265. *Gent, Universiteitsbibliotheek, handschriftencab. Augustijn Van Den Eynde, Zicht in de stadsbibliotheek 1853*, aquarel.

266. V. Van Den Gheyn, Les tribulations de l'Agneau Mystique, in : Revue Belge d'Archéologie et d'Histoire de l'Art, XV, 1945, blz. 30-31.
267. V. Van Den Gheyn, Quelques documents inédits à propos de deux tableaux célèbres, in : Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand, VIII, 1900, blz. 208.
268. G.F. Waagen, noot 1, blz. 90; *Lieven De Bast*, noot 1.
269. H. Van Duyse, A la gloire de van Eyck, Gent 1898, blz. 21.
270. O. Delepierre, Galerie d'artistes brugeois, Brugge 1840, blz. 134; J. De Mersseman, Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale, III, 1847, blz. 184; A. Duclos Histoire et souvenirs, 1920, blz. 445, 503, 328-329.
271. J.L. Guioth, Histoire numismatique de la Belgique, Brussel 1851-1869, II, blz. 12-14, ill. III; V. Lemaire, François de Hondt orfèvre ciseleur, medailleur, in : Revue Belge de numismatique, 50, 1894, blz. 510-536 (vnl. 519, 524-7).
272. P.F. de Goesin-Verhaeghe, Description historique et pittoresque de l'église cathédrale de Saint-Bavon à Gand, Gent 1819 (bijvoegsel).
273. S. Boisserée, Ueber Johann Hemling und die Altergemälde der Brüder van Eyck in Gent, in Kunstblatt, nr. 43, 30 mei 1825, blz. 169-171.

Rudy VAN ELSLANDE
(t Vervolgt)

VRAAG EN ANTWOORD

Van de Heer **Corneel De Ceuninck** (Mariakerke) ontvingen wij volgend schrijven :

In 1944 verscheen bij de uitgeverij "De Magneet" Antwerpen een zonderling boek met als titel "Hoe ik piloot werd" geschreven door de Gentenaar SKYKISSER. Het boek handelt over zijn opleiding tot piloot in de vóóroorlogse jaren en zijn belevenissen in de meidagen 1940. Skykisser is niet zoals zovele piloten in Engeland geland maar als pechvogel naar zijn haardstede Gent teruggekeerd. Het boek werd in het Brugse St.-Janshospitaal op een lijdensbed geschreven.

Het verhaal is waarheidsgetrouw, maar de namen die in het boek voorkomen zijn ofwel grondig veranderd ofwel totaal verzonnen.

Ik zou graag het geheim van deze Gentse ridder van de lucht opgelost zien. Ik heb de volgende vragen :

- Welke is de familienaam van SKYKISSER ?
- Waarom gebruikte de schrijver een pseudoniem ?
- Hoe komt het dat het boek op een lijdensbed is geschreven ? In welk jaar ?
- Waarom heeft de schrijver dit waarheidsgetrouw verhaal begiftigd met ofwel grondig veranderde ofwel totaal verzonnen namen ?